

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY
Sponsored by IBU

Tomris Uyar ve Coşkun Yerli Çevirilerinde *Muz Balığı*: Kaynak ve Erek Odaklılık Ekseninde İki Çevirinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi

Bananafish in the Translations of Tomris Uyar and Coşkun Yerli: Contrastive Analysis of Two Translations in Terms of Source and Target Orientedness

Sevda Pekcoşkun Güner*

Abstract: In this study, two different Turkish translations of Jerome David Salinger's story "A Perfect Day for Bananafish" published in the magazine *The New Yorker* in 1948 will be analyzed contrastively. A diachronic approach will be adopted in the contrastive analysis of different translations, while considering translators' approaches, methods and preferences, the expectations of target readers, social and cultural structure of the target audience, and the position of the translated literature within the relevant period as much as possible. Translators' preferences will be tried to be analyzed in the context of cause-effect relations with a holistic perspective, factors that cause similarities and differences between the source text and target text will be determined rather than specifying the points where the target text is similar to the source text or differentiates from the source text, and comments will be made on why certain decisions have been taken by translators. Thus, starting from the Descriptive Translation Studies, translation patterns in target texts will be observed, and efforts will be made to shed light on translators' decisions within the scope of the target and source orientedness. The main aim of this study is to make a comprehensive analysis of target texts with a descriptive view, rather than a prescriptive one. In accordance with this aim, the relevant possible reasons behind translators' decisions such as their views on translation are expressed. The scope of this study is twofold. First of all, the translation approaches expressed by the translators of the story, which is the object of analysis, will be evaluated in the light of translation norms. Then, the reflections of these views on target texts will be tried to be determined.

Structured Abstract: This study is about the contrastive analysis of two different Turkish translations of J. D. Salinger's short story titled *The Perfect Day for Bananafish*. The translations have been realized by Tomris Uyar and Coşkun Yerli respectively. Translations/target texts are compared by following the preliminary norms, initial norms and operational norms (matricial norms and textual-linguistic norms) put forward by Gideon Toury. Preliminary and initial norms roughly include the policy of translation, whether the text is translated from its original source language or an intermediate language, and translator's personal decisions which affect his/her translation procedures and strategies. Therefore, with a diachronic perspective, the traces of translators' opinions on translation activity have been analyzed to be referred within the process of contrastive analysis. Based on the expressions, it is concluded that Uyar has a more source-oriented

* Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü
Asst. Prof. Dr. Kırklareli University/Faculty Of Arts And Sciences/Department Of Translation And Interpretation
ORCID 0000-0003-2750-3217
sevda.pekcoskun@gmail.com

Cite as/ Atıf: Güner, S. P. (2020). Tomris Uyar ve Coşkun yerli çevirilerinde *Muz Balığı*: kaynak ve erek odaklılık ekseninde iki çevirinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Turkish Studies - Language*, 15(4), 1863-1879.
<https://dx.doi.org/10.47845/TurkishStudies.43767>

Received/Geliş: 24 May/Mayıs 2020

Accepted/Kabul: 20 December/Aralık 2020

Copyright © INTAC LTD, Turkey

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 25 December/Aralık 2020

CC BY-NC 4.0

approach towards translation, taking the source author's style, content of the source text and wording into consideration. On the other hand, one can deduce that as a translator, Yerli's first aim is to create a text which could be accepted as fluent and consistent by target readers. Therefore, he adopts a target-oriented approach, attaching high importance to the expectations of target audience. Translation atmosphere in relevant periods have also been discussed in the scope of preliminary norms.

Second phase of the study deals with the analysis of two different translations as per matricial and textual-linguistic norms. A contrastive method has been applied while analyzing the texts. Differences and similarities of target texts on lexical, semantic, contextual, phraseological, syntactical and linguistic levels have been observed, considering the source text parts. The target texts have been scanned from the top to the bottom and divided into textual segments. Then, the segments of target texts have been aligned with each other in order to see the textual similarities and differences more clearly. The contrastive analysis is done in segmental level, but simultaneously target text segments are considered. Textual examples which have seemed to be crucial in analysis are given in the study. The analysis has tried to be made holistically, placing importance to the translation patterns of each translator which help to observe idiosyncrasies of the translators themselves.

Concepts of source and target orientedness; the adequacy and acceptability of translation; the concept of equivalence; word for word and sense for sense translation have been discussed through years both by translators and translation scholars. For some, literary texts should be translated with fidelity to the source components, such as the author, the structure of the text, and culture. Others advocate the idea that it would be better to translate according to target norms, culture, the background and expectations of the people who will read the translated text. This study could be accepted as a case study that demonstrates two different major notions (source and target oriented approaches) via exemplification in the light of translator's own opinions and procedures.

In conclusion, it has been observed that Uyar has given the utmost importance to norms of the source text and style of the author. Being normative, this strategy contributes to render an adequate translation, approaching to the source pole. The translation includes lexical equivalents of source expressions even if they are not in accordance with the relevant content. This approach seems to be a restricting norm in some textual segments, and this situation may cause inadequacies and ambiguities in meaning. These inadequacies and ambiguities could distract the Turkish reader from the content and hinder the consistency of the story line. This approach could also be related to the general translation policy of 1980s.

On the other hand, Yerli tries to render a more acceptable translation, approaching more to the target pole. It is observed that this approach has enabled the translator to take free decisions, in compliance with the contextual information within the process. Yerli has used colloquial expressions, reduplications, and Turkish idioms which the target reader is familiar with. The structures of Turkish grammar have been chosen in order to facilitate the reading process. In accordance with the aim of serving to the target readers, the translator uses omitting, explicitation, generalizations and additions. These preferences could be regarded as fidelity to the target culture and audience, not to the source culture. Yerli's translation could be well-read with fluency by target readers. The fluency of the translation also could be a result of Yerli's knowing of Salinger's whole collection, and being the translator of the author's other prominent works.

It is seen that both translators have produced target texts in harmony with their opinions on translation activity, and their strategies which could be observed through texts reflect these opinions, exemplifying source and target-oriented approaches in translation.

Keywords: Translation Studies, Target Orientedness, Source Orientedness, Translation Norms, Descriptive Translation Studies.

Öz: Bu çalışmada, Jerome David Salinger'ın 1948 yılında *The New Yorker* dergisinde yayınlanan "A Perfect Day for Bananafish" adlı öyküsünün Türkçeye yapılan iki farklı çevirisi karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Çalışmada, art süremlili bir yol izlenerek, iki farklı çeviri, çevirmen yaklaşımları, yöntemleri ve tercihleri dikkate alınarak ve dönem erek okur kitlesinin beklentileri, toplumsal ve kültürel yapısı, ilgili dönemde çeviri yazının konumu mümkün olduğunca göz önünde bulundurularak irdelenecektir. Çevirmen tercihleri bütüncül bir bakış açısıyla neden ve sonuç ilişkisi bağlamında yorumlanmaya çalışılacak, erek metnin kaynak metnin benzeştiği ya da kaynak metinden farklılaştığı noktaların saptanmasından ziyade çevirilerde bulunan

benzerlik ve farklılıklara neden olan etmenler belirlenecek ve çevirmenler tarafından neden belli kararların alınmış olabileceğine ilişkin yorumlar yapılacaktır. Böylece, Betimleyici Çeviri Kuramından hareketle, erek metinlerde yer alan çeviri örüntüleri gözlemlenerek, erek ve kaynak odaklılık ekseninde çevirmen kararlarına ışık tutulmaya çalışılacaktır. Bu çalışmanın temel amacı kuralcı bir bakış açısının yerine betimleyici yaklaşım kullanılarak her iki erek metne ilişkin kapsamlı incelemeler gerçekleştirmektir. Bu amaç doğrultusunda çevirmenlerin çeviri etkinliğine yönelik düşünceleri gibi çeviri süreci boyunca aldıkları kararların ardındaki olası nedenler açıklanmaya çalışılacaktır. Bu çalışmanın kapsamı ise iki yönlüdür. Öncelikle, inceleme nesnesi olan öykünün çevirmenlerinin dile getirdikleri çeviri yaklaşımları ele alınacak ve çeviri normları ışığında değerlendirilecektir. Daha sonra ise bu görüşlerin erek metinlerdeki yansımaları saptanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çeviribilim, Erek Odaklılık, Kaynak Odaklılık, Çeviri Normları, Betimleyici Çeviri Çalışmaları.

Giriş

Toplumların birbirleriyle iletişim kurabilmesinin önkoşulu olan çeviri etkinliği, yalnızca dilsel değil; aynı zamanda kültürel aktarımı da kapsar. Çeviri etkinliğinin temel amacı, kaynak kültür dizgesinde konumlanmış olan yazılı bir metin ya da konuşmanın iletisini hedef/erek okur veya dinleyici kitlesine ulaştırmaktır. Dolayısıyla, çeviriden, başka bir deyişle erek metinden beklenen, bilgi kaybı olmaksızın kaynak metinde yer alan içeriği barındırmasıdır. Çeviri uğraşı içinde bulunan kişiler, yüzyıllar boyunca çeviri deneyimlerinden yola çıkarak, çeviri süreçlerinde aldıkları kararları ve kullandıkları yöntemleri anlatmaya çalışmış, karar ve yöntemlerini gerekçeleriyle açıklama yoluna gitmişlerdir. Aynı zamanda, kaliteli bir çevirinin nasıl yapılması gerektiğine ilişkin ilkeler belirlemişlerdir.

Antik dönemden günümüze kadar gelen süreçte, çeviri yaklaşımlarına ilişkin tartışmalar süregelmiş; bu tartışmalar genellikle kaynak ve erek odaklılık; sözcüğü sözcüğüne ya da anlamına göre çeviri; eşdeğerlik sorunu ekseninde yoğunlaşmıştır. Yüzyıllar boyunca, başta yazın eserleri olmak üzere; genellikle yazara ve kaynak metne sadakat ilkesi benimsenmiş; çeviri eser aslına göre ikincil konumda kabul edilmiştir.

Yazara ve kaynak metne sadakat ile erek okur kitlesinin beklentilerine uygun çeviri arasında bir seçim yapmak durumunda kalan çevirmenler, dönemin çeviri anlayışı gibi ölçütlere göre çevirilerini gerçekleştirmişlerdir. Hollandalı hümanist ve çevirmen Desiderius Erasmus (1466–1536), çeviriyle ilgili görüşlerini şöyle dile getirmektedir:

Titiz bir şekilde literal bir çeviri üretmeye çalıştım. Yunanca şiirlerin biçimini ve biçimini mümkün olduğunca korumak için kendimi zorladım. Dize dize, hatta sözcüğü sözcüğüne çeviri yapmayı amaçladım. Bir yandan üst düzey bir sadakati benimserken, diğer yandan bir ifadenin gücünün ve ağırlığının Romalılar tarafından anlaşılması için çok fazla çaba sarfettim (akt. Lefevre, 2003).

Yukarıdaki alıntıdan anlaşılacağı gibi, Erasmus'un çeviri yaklaşımı, kaynak odaklıdır. Temel kaygısı, yazara ve kaynak metne sadakattir. Bu nedenle sözcüğü sözcüğüne çeviri yapma yoluna gitmiş, Yunanca ifadelerin, kaynak kitle üzerinde yarattığı etkinin aynısını; yani eşdeğerini Latince ifadelerle Roma halkı üzerinde de yaratmaya çalışmıştır. Bu yaklaşım, Friedrich Schleiermacher'in öne sürdüğü bir yöntem olan "okuru yazara götürme" ile özdeştir. Buna göre, özgün dili bilen, kendisinin edindiği izlenime okurun da sahip olmasını ister. Normal şartlarda okura yabancı gelebilecek olan yazarın bakış açısını ona anlatmaya çalışır (Schulte ve Biguenet, 1992: 42). Bu yaklaşım, Lawrence Venuti tarafından öne sürülen "yabancılaştırma" yöntemiyle benzerdir. Yabancılaştırma yaklaşımında yabancı bir metin seçilir ve çeviri erek dildeki baskın kültürel değerler dışlanarak gerçekleştirilir (Munday, 2008: 145). Bu noktada aşağıdaki alıntıya da bir göz atalım:

Şurasını hakkile anlamak ve hissetmek lazımdır ki her edebi şeklin kendine mahsus bir ifadesi vardır. Tercümenin hataları, mütercimın kendi lisanına mahsus tabirleri fazla bir inhimak ile kullandığı zamanda meydana çıkar. Zira bu usul bir romanın kahramanlarının milliyetini değiştirir. Rusçada (Dickens)in öyle tercümeleri vardır ve bunlarda İngilizler öyle Ruslara mahsus tavırlarla konuşuyorlar ki, insan, bir takım, Moskovalıların kendilerini İngiliz göstermek istediklerine zahip olur (Kemali, 1933: 32).

Bu alıntıda, Rus Yazar Tchukovski'nin çeviriye ilişkin görüşü yer almaktadır. Yazar, çevirmenin çeviri sürecinde kendi diline ait ifadelere çevirisinde yer vermesini bir hata olarak nitelendirmekte, erek okura yabancı gelmeyecek ifadelerin çeviride yer almasını eleştirmektedir. Tchukovski'nin "hata" olarak nitelendirdiği yaklaşım, "yazarı okura götüren" çeviri tercihidir. Bu durumda okur yalnız bırakılır ve yazar, okura gider. Schleiermacher'e göre, yazar sanki bir Almanmış ve eserini Almanca kaleme almıştır ve böylece Alman okurlar uzmanlara, hatta yazarın çağdaşlarına dönüşmüş olur (Schulte ve Biguenet, 1992: 42). Venuti ise benzer görüşü "yerleştirme" kavramı ile açıklar. Yerleştirme, "yabancı metnin erek dile ait kültürel değerlere budun merkezli bir şekilde indirgenmesi" demektir (Munday, 2008: 144). Alıntılardan görülebileceği gibi, tarih boyunca kaynak metne sadakat ya da erek okur için rahat bir şekilde okunabilir bir çeviri üretmek ikilemi devam etmiştir.

20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Çeviribilimin başlı başına bir bilim dalı olarak kabul edilmesinin önünü açan çalışmalarla, çeviri yazın erek kültür dizgesinde belli bir konumu olan ayrı bir dizge olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Bu paradigma değişikliğinin ilk adımının James Holmes'un (1988: 67-80) "The Name and Nature of Translation Studies" ("Çeviribilimin Adı ve Doğası") adlı eseriyle atıldığını söylemek yanlış olmaz. Bu bildiriyle çevirinin, tüm bilim dalları gibi uygulamalı, kuramsal ve betimleyici alanı olan bir disiplin olduğunun altı çizilmiştir.

Gideon Toury ise betimleyici çeviri paradigmasıyla birlikte, eşdeğerlik ekseninde sıkışmış "kuralcı" yaklaşımlar (Pym, 2010: 75), yerini açıklamaya bırakmıştır. Toury, bir çeviri incelemesinde, başlangıç noktasının kaynak metin değil; erek metin olduğunu söyler. Örneğin, bir araştırmacı erek dizgede yer alan iki farklı çeviriyi karşılaştırabilir; hatta çevirilerle özgün eserlerin karşılaştırmalı olarak incelemesini yapabilir (Pym, 2010: 75). Dolayısıyla, betimleyici kuramda inceleme malzemesi çeviriler, yani erek metinlerdir. Erek metinlerin erek dizgedeki, çeviri ya da özgün, diğer metinlerle ilişkileri çeviri etkinliğinin doğasına ilişkin bir anlayış geliştirmemize katkı sunabilir.

Toury'ye göre, çeviri eserler erek kültürün ürünüdür ve böylece Toury, kuralcı yaklaşıma karşı çıkararak ve çevirileri kaynak metinleriyle ilişkilerinden ziyade, erek bağlam içinde değerlendirme yoluna giderek çeviriye yönelik dilbilim tabanlı görüşlerden uzaklaşmıştır (Pym, 2010: 78). Böylece, kaynak metni, kaynak yazarın biçimini ve kaynak kültürü merkeze koyarak gerçekleştirilen incelemelerin yerini odak noktası erek dizge ve erek metin olan araştırmalar almıştır.

Bu çalışmada, Toury'nin betimleyici çeviri çalışmalarından hareketle, çeviriyi biçimlendiren normlar ışığında incelemeler gerçekleştirilecektir. Böylece çalışmanın işlevsel bir biçimde sürdürülmesi amaçlanmıştır.

Öncül Normlar

Betimleyici çeviri çalışmalarının öncüsü olan Gideon Toury'ye göre, çeviri belli normlar tarafından yönetilen bir eylemdir. Farklı normlar, farklı düzeylerde çeviri sürecini etkiler. En temel norm ise, çevirmenin kaynak metin normlarına mı yoksa erek dizge, dil ve kültür normlarına mı bağlı kalarak çeviri yapacağına ilişkin seçimidir. Çevirmen bu tercihini kaynak metinden yana kullanırsa, çeviri yeterli; erek kültür normlarından yana kullanırsa çeviri kabul edilebilir olur (Toury, 1995: 57). Ancak Toury, bir çevirinin tam anlamıyla "yeterli" ya da "kabul edilebilir" olamayacağını belirtir. En yeterli çeviride bile, kaynak metinden sapmalar kaçınılmazdır (Toury, 1995: 56-57).

Çeviri Normları

Toury, çeviri normlarını ikiye ayırır: Süreç öncesi çeviri normları (preliminary norms) ve çeviri süreci normları (operational norms). Süreç öncesi çeviri normları, çeviri politikasını (translation policy) ve çevirinin doğrudanlığını (directness of translation) kapsar. Çeviri politikası, belli bir zamanda belli bir kültüre ya da dile, çeviri yoluyla ithal edilecek olan metin türlerinin seçimini; çevirinin doğrudanlığı ise metnin kaçınıcı dil ya da dillerden çevrildiğini, hangi kaynak diller ve metin türlerinden, hangi dönemlerden çevirilerin tercih edildiğini sorgular; çeviri süreci normları ise matriks (matricial norms) ve metinsel-dilsel (textual-linguistic norms) normları içerir. Çeviri süreci normları, çeviri sürecinde verilen kararları yönlendiren normlardır (Toury, 1995: 58-71; Yazıcı, 2005: 134-135).

Bu çalışmada, Jerome David Salinger'ın 1948 yılında *The New Yorker*'da yayınlanan "A Perfect Day for Bananafish" adlı öyküsünün Türkçeye yapılan iki farklı çevirisi karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

Süreç öncesi çeviri normlarını dikkate alarak bir değerlendirme yapacak olursak, çalışmada incelenecek olan ilk çeviri Tomris Uyar'ın *Muzbalığı için Bulunmaz Bir Gün* başlıklı çevirisidir. Çeviri ilk kez 1983 yılında *Amerikan Hikayeleri Antolojisi*'nde yayınlanmış, İletişim Yayınları tarafından basılmıştır. Aynı çeviri, ikinci kez 1987 yılında Enis Batur tarafından derlenen ve Hil Yayın tarafından basılan *Kara Mizah Antolojisi*'nde yer almıştır. Çalışmada kullanılacak çeviri de bu antolojide yer alan çeviridir. Uyar'ın çevirisi, son kez Murathan Mungan'ın derlediği *Yabancı Hayvanlar* adlı kitapta yer almıştır. Kitap, 2003 yılında Metis Edebiyat'tan çıkmıştır. Çevirinin ilk yayınlandığı tarihte son yayınladığı tarih arasında yirmi yıl vardır ve bu da Uyar'ın çevirisinin güncelliğini koruduğunu ve çeviri öykünün uzun yıllar Türk yazın dizgesinde yer aldığını göstermektedir.

Bu noktada, bu çalışmanın inceleme malzemesi olan öykü çevirisinin neden yapıldığına ilişkin bir görüş sunulabilir. 1980'li yıllar, genel olarak Türkiye'nin Batıya ve özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika'ya yüzünü dönmeye çalıştığı yıllardır. 1982 yılında Ahmet Cemal'in yöneticiliğinde İstanbul'da gerçekleştirilen "Çağdaşlaşma Sürecinde Çeviri Yayınların Seçimi" adlı panelde, gelişmenin ve çağdaşlaşmanın sağlanması için çeviri eserlerin raflarımızdaki yerini alması gerektiği vurgulanmıştır (Cemal, 1982). Dolayısıyla, 1980'lerde *Muzbalığı için Bulunmaz Bir Gün* gibi eserlerin yazın dizgemiz için seçilmesinin temelinde Batı ile yakınlaşmak, Batı kültürünü tanımak ve yazın dizgemizin boşluklarını doldurmak yatmaktadır.

Itamar Even Zohar'ın çoğuldizge kuramına göre, çeviri eserlerin ulusal yazın dizgesinde merkeze yerleşmesi için, özgün yazının henüz her türde eserler çıkaramıyor olması; başka bir deyişle yetersiz kalması; özgün yazının genç olması; köklü bir edebiyat geleneğine sahip olmaması; ya da yazında bunalımlar veya dönüm noktaları yaşanıyor olması gerekmektedir (Even-Zohar, 1979). Dolayısıyla, ilgili dönemde erek yazın dizgesinde yeterli özgün eser bulunmaması ve bu nedenle yazınsal boşluğun doldurulması amacıyla Batı yazınından çeviriler yapılması tercih edilmiş olabilir.

Tomris Uyar çevirisi, 1987 yılında bir antolojide yer almıştır. Enis Batur, *Kara Mizah Antolojisi*'nin önsözünde şu cümleleri kaleme almıştır:

XIX. yüzyıl Batı insanının birey olma sürecinde önemli bir kırılma oluşturdu: Sanayileşme temposu, teknolojik gelişme, zenginliklerin paylaşılması yolunda gitgide gerginleşen uluslararası ilişkiler, başta büyük metropollerde yaşayanları olmak üzere Avrupalı yazarı, sanatçıyı, düşünce adamını, derinden yaraladı. Toplumsal yaşamın, toplumsal değişimin yönlendirilmesi konusunda eli kolu bağlanmıştı yaratıcı kişinin: Birbirini izleyen savaşları, uç boyutlarına varan sömürgeciliği, mantar gibi yerden biten fabrikalarda köle koşullarında çalıştırılan çocukları ve kadınları büyük aktörel sarsıntılar kuşattı: Politikacı, komutan ve Papaz Erk'in ellerinden sıvışıp gitmesini engellemek için Baskı'yı arttırdılar: İkiyüzlülük entrikayla buluştu: Alkol ve fuhuş, suikast ve intihar birer yeni "garb çıbanı" olmuşlardı (Batur, 1987: 7).

Batur'un antolojisinde yer verdiği öyküler, 19. yüzyılın bu bozuk ve yozlaşmış düzeninden izler taşıyan "Batı" öyküleridir. *Muz Balığı için Bulunmaz Bir Gün* de bu öykülerden biridir ve kendisi de bir savaş gazisi olan Salinger, bu öyküsünde İkinci Dünya Savaşı sonrasında ülkenin içine düştüğü materyalist, umursamaz ve bireyci yaklaşımı eleştirirken, öyküsünde de masumiyet arayışına girer. Öykü, böylece Batur tarafından bir kara mizah örneği olarak kabul edilmiş ve antolojideki yerini almıştır.

Yabancı Hayvanlar adlı derlemesine Uyar'ın çevirisini dahil eden Mungan ise kitabının önsözünde amacının "öteki'ye dikkat çekmek, okuru öteki'yle, kendi öteki'siyle yüzleşmeye ve karşılaşmaya çağırarak" olduğunu söyler (Mungan, 2003: 9). Salinger'ın öyküsünde yer alan kahraman da eşi tarafından bile umursanmayan, dönem hayatına ayak uydurmayı beceremeyen ve bu nedenle yalnızlığa mahkûm olan bir "öteki"dir. Birbirinden farklı görünen amaçları olsa da, *Muzbalığı için Bulunmaz Bir Gün* çevirisi farklı dönemlerde öykü derlemelerine dahil edilmiştir.

İncelenecek ikinci çeviri ise Coşkun Yerli'nin kaleminden çıkmıştır. Salinger'ın *Nine Stories* adlı eseri Coşkun Yerli tarafından *Dokuz Öykü* olarak Türkçeye çevrilmiştir. Yapı Kredi Yayınları tarafından basılan kitabın ilk öyküsü *Muz Balığı için Mükemmel Bir Gün*'dür. Kitap, 1993 yılında ilk baskısını yapmış, 2019 da ise 24. baskıya ulaşmıştır. Kitabın 24. baskıya ulaşması azımsanmayacak bir başarıdır ve kitabın aradan geçen 26 yıl boyunca Türk okuru tarafından okunduğunu ve Türk yazın dizgesi içinde önemli bir yer bulduğunu göstermektedir. Kitap, aynı zamanda Salinger'ın öykülerinin ilk derli toplu çevirisidir ve yazın dizgemize yeni bir tat katmıştır. Sonuç olarak, her iki çeviri de günümüzde okunmaya devam etmektedir.

Çevirilerin kaynak dili İngilizcedir ve türü bakımından yazın çevirisidir. Çevirmen kimliklerine de kısaca değinecek olursak, Tomris Uyar, birçok öykü ve denemeyi kaleme almış önemli edebiyatçılarımızdandır. Aynı zamanda çok sayıda öykü çevirmiştir.

Coşkun Yerli ise Hacettepe Üniversitesi Dilbilim bölümünde yüksek lisans yapmıştır. Çevirmen kimliğinin dışında yazar ve şair kimlikleri de vardır. *Yağmurun Direnişi* (1998) ve *Yokluk* (2006) önemli eserleridir. *Dokuz Öykü* dışında, Salinger'ın ünlü romanı *The Catcher in the Rye*'yi *Çavdar Tarlasında Çocuklar* adıyla Türkçeye kazandırmıştır.

Sonuç olarak, tercihlerini inceleyeceğimiz iki çevirmen de yazın dünyasının içinden gelmektedir ve çevirileri haricinde özgün eserleri de vardır.

Karşılaştırmalı İnceleme

Aynı öykünün iki farklı çevirisini karşılaştırmalı olarak incelemeye geçmeden önce, iki çevirmenin çeviriye ilişkin görüşlerine ve çeviri yaklaşımlarına değinmek, bu çevirmenlerin kendi çeviri anlayışlarının erek metinler boyunca izini sürmek açısından faydalı olacaktır.

1982 yılında Ahmet Cemal'in yöneticiliğinde düzenlenen "Çağdaşlaşma Sürecinde Çeviri Yayınları Seçimi" adlı panele Tomris Uyar da katılmıştır. Uyar, panelde Türkiye'de çeviri yayınları açısından titiz bir okur kitlesinin oluşturulması için yapılması gerekenlerden söz eder. Panelin tümü ele alındığında çeviri eserlerin Türk okur tarafından nasıl kabul edileceğine yönelik fikirler sunulur. Ahmet Cemal'in yönelttiği bazı sorulara Tomris Uyar'ın verdiği yanıtlar, kendi çeviri yaklaşımının ipuçlarını taşımaktadır. "Acaba titiz bir okur kitlesinin oluşturulması için neler yapılabilir ve bunların kısa vadede gerçekleştirilme şansı ne olabilir?" sorusunu Uyar şu şekilde yanıtladılır:

Şimdi dil dediğimiz zaman bir dünya görüşünü, bir siyasayı kastediyorsak, dili yalnızca bir araç olarak görmüyorsak, bir ortam, içinde soluk aldığımız bir ortam, yaşamayı bir algılayış biçimi, dünyayı bir değerlendirme biçimi olarak görüyorsak, çeviri dendiğinde herhangi bir yapıtın dilimize kazandırılması biçiminde bir uğraş anlamayız. Mutlaka kazanılmaya değer bir yapıtın ve o yapıtın yazarının bütün incelikleriyle, bütün ayrımcıklarıyla, hatta bence bütün kokusu, özel tınısı, bütün ufacak kişisellikleriyle bizim dünyamıza ulanmasını anlarız. Demin Murat Belge'nin

dediği gibi biçimle birlikte yaşamasını, bizi değiştirmesini anlarız. Yani çeviriden benim anladığım bu (...) (Cemal, 1982: 10).

Yukarıdaki alıntıdan anlaşıldığı gibi, Uyar'ın çeviriden anladığı yazarın tüm "incelikleriyle, ayrımcılıklarıyla, bütün dokusu, özel tınısı, bütün ufacık kişisellikleriyle" yansıtılmasıdır. Yani, kaynak metnin tüm karakteristik özellikleri, duygusu, biçimi ve biçemi çeviriye aktarılmalıdır. Yazarın duruşunu tüm varlığıyla çeviriye aktarma görüşüyle bağlantılı olarak, Uyar'ın kaynak odaklı çeviriye yakın durduğu yorumu yapılabilir. Çünkü, çeviride önceliği, yazarın ve üslubunun eksiksiz bir şekilde çeviride yer alması gerektiğine vermiş, hatta çevirinin tanımını yazarın ve biçiminin çeviride yaşatılması olarak yapmıştır. "Biçimle birlikte yaşaması, bizi değiştirmesi" ifadelerinden ise, Uyar'ın Schleiermacher'in deyimiyle okuru yazara götüren bir yaklaşımının olduğunu anlarız. Yani, çeviride özgün metin tam anlamıyla yansıtılacak ve içindeki farklı, garip ya da yabancı öğelerle okurun yaşantısına giriş yapacaktır.

Uyar, aynı panelde "Çeviri ödülleri veriliyor. Kim neye göre tayin ediyor bu çeviri ödülleri verirken iyi ve kötü çevirileri?" sorusuna ise aşağıdaki şekilde yanıt verir:

Şimdi önce birinci soru için "siz iyi çeviriden ne anlıyorsunuz?" sorusu var. Yani kim tayin ediyorsunuz ötesinde, bir Borges çevirisiyle bir Virginia Woolf çevirisi aynı olmaz. Deyimlerle dolu Türkçe çeviri, yazarı Türkçeye çekip okura sevdirmeye çalışan her çeviri, doğru değildir. Yani böyle "ay vallahi gözüm kararı" ya da "soğanı dörde şakedip böldü" gibi bir Joyce çevirisi, Türkçesi çok sevimli olmasına rağmen, doğru bir çeviri değildir. Siz çeviride Türkçeye çok yatan, çok uygun, çok akışkan bir şey arıyorsanız, o zaman bütün yazarlar aynı olur, aynı Türkçeye çevrilir. Bunu ben şunun için söyledim: Ödüllere karşı olmak güzel şeydir de, bütün jüri üyelerinin okurlardan daha kötü olduğunu, daha anlayışsız olduğunu düşünmek de biraz yanlışır (Cemal, 1982: 22-3).

Uyar, bu alıntıda yazarı, Türkçeye yani erek dile çeken, başka bir deyişle yazarı okura götüren her çevirinin "doğru" olmadığını söylemektedir. İyi, doğru, yanlış çeviri ifadelerinden, Uyar'ın çeviriyi kendi değer yargılarına göre sınıflandırdığını, kuralcı bir yol izlediğini ve "iyi çeviri" alt başlığı altında kendisinin birtakım ölçütlerinin bulunduğunu anlıyoruz. Bu ölçütlerden ilki de yazarı Türkçeleştirmek değil, onu tüm biçimiyle olduğu gibi vermektir. Uyar'a göre, erek kültür normlarına yönelik olarak yapılan her çeviri birbirine benzer ve böylece kaynak metnin kendine özgü dokusu kaybolur. Bu görüşlerden de Uyar'ın kaynak odaklı kutba yakın olduğunu, yazara, biçimine ve metnin içeriğine sadakati ön plana aldığını görüyoruz.

1978 yılında, Türk Dili Dergisinin Çeviri Sorunları Özel Sayısında yer alan röportajında ise Uyar, "Çeviri yaparken kendinize özgü ne gibi yöntemleriniz oldu ve karşılaştığınız güçlükler nelerdi?" sorusunu şöyle yanıtladığı:

Çoğu kişinin sandığı gibi, tek tek sözcüklerin biraraya getirilişindeki pürüzlerden doğmaz dilde tutarsızlık, çevirmenin, yazarın dünyasını algılamadaki yetersizliğinden doğar. Biraz açayım: "Yaşam" ve "ömür" sözcüklerinin bir çeviride birlikte kullanılması çevirinin tutarlılığını zedelemeyebilir, gelgelelim öncü, kavgacı bir yazarla bir "best seller" yazarını aynı ılımlı, katip yakalı, yanlışsız, bürokratsı Türkçe'yle aktarmak, öncü yazara düpedüz ihanettir. Her yazar, aynı bir dünyanın kapısını açar ve diller, yaşama koşut olarak bu dünyalardaki yeni karşılıklarını bulup çıkarırlar öz benliklerinden (akt. Rifat, 2008: 286).

Uyar, bu görüşleriyle bir kez daha yazarın biçiminin çeviride tam olarak yansıtılması gerektiğinin altını çizmiş, üslubun yanlış bir şekilde aktarılmasını yazara ihanet olarak nitelendirmiştir. Dolayısıyla, Uyar'ın bu sözleri, genel çeviri yaklaşımının yazara ve eserine tam anlamıyla sadakat çerçevesinde şekillendiğini göstermektedir. Uyar, görüşlerini açıklarken hiçbir cümlesinde erek okur ya da kültürü vurgulamamış, çeviri tartışmalarını, yazara ve metne sadakat ekseninde şekillendirmiştir. Çevirinin amacı yazarın biçimini, kaynak metnin bileşenlerini erek dilde erek kitleye aktarmaktır.

Çevirmenin Notu dergisinin dördüncü sayısında (2007) Coşkun Yerli ile çeviri üzerine yapılan kısa bir söyleşi yer alır. Yerli, "Bir kitabın çevirisinde birincil kaygı ne olmalıdır sizce?" sorusuna "Türkçe okuyanlara hizmet duygusuyla hareket etmek" yanıtını verir.

Yerli'nin bu ifadesinden ise ereğe yönelik çeviriyi benimsediği şeklinde bir çıkarım yapılabilir. Onun için temel kaygı, Türk okur için kabul edilebilir ve mümkün olduğu ölçüde anlaşılabilir bir metin üretmektir. Bu nedenle, birincil kaygısı sorulduğunda "yazarın üslubunu yansıtmak" ya da "yazarı ve metni tüm unsurlarıyla çeviriye aktarmak" gibi yanıtlar vermemiş, erek okur kitlesini önemseydiğini belirtmiştir. Yerli için öncelik yazara ve biçimine hizmet etmek değil, Türk okuruna hizmet etmektir. Buradan hareketle, Yerli'nin çevirilerini yaparken erek kültür normlarını ve erek okur kitlesinin özelliklerini göz önüne aldığı yorumu yapılabilir. Coşkun Yerli'nin ifadelerinden hareketle, erek odaklı bir çeviri yaklaşımını benimsediğini, temel amacının işlevsel bir erek metin üretmek olduğunu söyleyebiliriz. Çeviri süreçlerinde aldıkları kararlar ve bu kararların nedenleri incelendikçe çevirmenlerin benimsediği yaklaşımlar da açıklık kazanacaktır.

Matriks ve metinsel-dilsel normlar ışığında iki çeviriyi değerlendirdiğimizde, çevirileri incelenen her iki çevirmenin genel olarak, çeviri süreçlerinde belirledikleri öznel tercihler ya da başka bir deyişle, kendi normları dikkat çekmektedir. Çevirileri, seçilen erek dil malzemesi açısından farklılık göstermektedir. Tomris Uyar, Coşkun Yerli'ye göre daha resmi bir Türkçe kullanmıştır; çevirisi için seçtiği sözcük, söz öbeği ve ifadeler kaynak metinde yer alan malzemenin eşdeğerleri konumundadır. Yerli ise, argo söyleyişlere, ikilemelere ve deyimlere çevirisinde yer vermiştir. Bu nedenle, Yerli'nin çevirisi, seçtiği erek dil malzemesinden dolayı kulağa daha "Türkçe" gelmektedir, Uyar'ın çevirisine göre, erek kitle açısından daha akıcı olmuştur. Dolayısıyla, çevirmenlerin benimsedikleri metinsel-dilsel normlar farklılık göstermektedir:

She read an article in a women's pocket-size magazine, called "Sex Is Fun-or Hell." She washed her comb and brush. She took the spot out of the skirt of her beige suit. She moved the button on her Saks blouse. She tweezed out two freshly surfaced hairs in her mole. When the operator finally rang her room, she was sitting on the window seat and had almost finished putting lacquer on the nails of her left hand (Salinger, 1948)

Cep kitabı büyüklüğündeki kadın dergisinden bir yazı okudu: "Cinsellik Keyiftir —Cehennem de Olabilir". Tarağıyla fırçasını yıkadı. Bej giysisinin eteğindeki lekeyi çıkarttı, Saks marka bluzunun düğmesini oynattı azıcık. Beninin üstünde yeni biten iki kılı aldı cımbızla (çev. Uyar, 1987: 87).

Küçük boy bir kadın dergisinden "Seks Bir Eğlence ya da Cehennemdir" adlı bir yazı okumuş, tarağıyla fırçasını yıkamış, bej tayyörünün eteğindeki lekeyi silmiş, bluzundaki düğmenin yerini değiştirmiş, beninde peyda olan iki tüyü cımbızla almıştı (çev. Yerli, 2010: 13).

Yerli'nin tüm çevirisinde yukarıda örneklenen "peyda olmak" gibi birçok deyim yer aldığı görülmektedir. Uyar ise deyimsel kullanımlara da yer vermiş; ancak mümkün olduğunca konuşma dilinden ve argo ifadelerden uzak bir çeviri yapmıştır. Bu yönüyle Uyar'ın çevirisi erek dilin doğal söyleyişlerinden uzaklaşmış, daha kaynak odaklı olmuştur. Yukarıdaki çevirilerde çevirmenlerin matriks normlar konusunda da farklı kararlar aldığı görülmektedir. Uyar, orijinal metindeki tümce dizilişine sadık kalmış, tümceleri kaynak metinde yer aldıkları şekilde bölmüştür. Örneğin, kısa çizgi (-), kaynak metinde yer aldığı şekliyle Uyar'ın çevirisinde görülmektedir. Ancak Yerli, kaynak metin biçimini erek metinde korumamıştır; çünkü (-) işareti Türkçede karşıt ifadeler arasında yer almaz. Dolayısıyla, Yerli gerek gördüğünde, tümceleri Türkçe dilbilgisi kurallarına uygun bir şekilde bölmüş ya da birleştirmiştir. Yerli'nin çeviri boyunca bir tercihi de açıklamalar getirmek ve gerekli gördüğü noktalarda ekleme, çıkarma ya da genellemeler yapmak olmuştur. Örneğin, orijinal metinde kullanılan "Saks" sözcüğü Uyar tarafından korunmuş, ancak Yerli tarafından yalnızca "bluz" olarak verilmiştir. Yerli'nin bu tercihinin sebebi, bu bilginin; yani kadının bluzunun Saks rengine olmasının Türk okurunu ilgilendirmeyeceği düşüncesi olabilir. Bu nedenle genellemeye gitmiştir.

"The green?"

"She had it on. And all hips. She kept asking me if Seymour's related to that Suzanne Glass that has that place on Madison Avenue--the millinery." (Salinger, 1948)

"Yeşil olan mı?"

"İşte onu giymiş, kalçaları da nasıl geniş. Seymour'un, Madison Caddesi'nde mağazanın sahibi Suzanne Glass'la bir akrabalığı olup olmadığını sordu durmadan— şu şapkacıyla." (çev. Uyar, 1987: 89)

"Ay, o yeşili mi diyorsun?"

"Hah, işte onu giymiş. Kalçalar da löpür löpür. Bana sorup durdu, 'Seymour'la Suzanne Glass'ın bir akrabalığı var mı?' diye; hani şu, Madison'da şapkacı dükkânı olan kadınla." (çev. Yerli, 2010: 17)

Yukarıda yer alan bölümlerde Yerli'nin ikileme kullandığı (löpür löpür); ancak Uyar'ın genellikle kaynak metne daha bağlı kaldığı, kaynak metin biçimini mümkün olduğunca bozmadan çevirisini gerçekleştirdiği görülmektedir. Burada verilen telefon konuşması, öykünün kahramanı olan Seymour Glass'ın eşi ve annesi; yani Seymour'ın kayınvalidesi arasında geçmektedir. Yerli bu nedenle, kaynak metinde yer almayan heyecan (Ay!) ve onaylama (Haha!) bildiren, Türkçe konuşma dilinde sıklıkla kullanılan ifadelerle çevirisinde yer vermiştir. Ayrıca, "the green?" (yeşil) sözcüğünü, eklemeler yaparak yine konuşmanın akışına uyarlamaya çalışmıştır. Türkçeye özgü kullanımlara son bir örnek vermek gerekirse:

"If you want to look at my feet, say so," said the young man. "But don't be a Goddamned sneak about it." (Salinger, 1948)

"Ayaklarıma bakmaksa derdiniz bakın, ama söyleyin açıkça," dedi genç adam. "Böyle iğrenç kaçamaklara kalkışmayın." (çev. Uyar, 1987: 93)

"Ayaklarıma bakmak istiyorsanız, söyleyin" dedi genç adam. "Ama öyle allahın belası bir sinsilik etmeyin." (çev. Yerli, 2010: 25)

Bu örnekte de görüldüğü gibi, Uyar, çevirisinde erek dile özgü ifadeleri kullanma kaygısı içinde olmamış, Yerli'nin çevirisine göre daha "nötr" bir çeviri yapmıştır. Bu tercihinin arkasında yatan neden, genel çeviri yaklaşımı olarak kaynak odaklılığı benimsemesi olabilir. Bu nedenle, ifadelerinde aşırıya kaçmamış, sözcükleri genellikle sözlükte karşılaşılan ilk anlamlarıyla çevirmiştir. Yerli ise, çevirisinde Türk okura yakın gelecek ifadelerin olmasına özen göstermiştir. Metinsel-dilsel tercihlerin farklılaştığı bir nokta da öykünün küçük kahramanı Sybil'in konuşmalarında göze çarpmaktadır. Sybil, öyküde Seymour Glass'ın arkadaşlık kurduğu küçük kızdır. Seymour, öykü boyunca yalnızca Sybil ile iyi anlaşır ve birlikte oyunlar oynarlar. Yerli, Sybil'i çevirisinde bir çocuk gibi konuşturmuş, Uyar ise herhangi bir değişikliğe gitmemiştir:

"My daddy's coming tomorrow on a nairiplane," Sybil said, kicking sand.

"Are you going in the water?" Sybil said.

"I'm seriously considering it. I'm giving it plenty of thought, Sybil, you'll be glad to know." (Salinger, 1948)

"Babam yarın sabah uçakla geliyor," dedi Sybil, kumları tekmeleyerek.

"Suya girecek misin?" dedi Sybil.

"Ciddi ciddi düşünüyorum. Çok düşünüyorum bu konuyu Sybil, sevinebilirsin." (çev. Uyar, 1987: 90-1)

"Babam geliyo yârı nuçakla" dedi Sybil, kumları tekmeleyerek.

"Denize giricen mi?" dedi Sybil.

"Bak, cidden girmeyi geçiriyordum kafamdan. Bilsen nasıl düşünüyordum Sybil." (çev. Yerli, 2010: 20)

Uyar, bir çocuğun konuşmasını yansıtırken de çevirisinde kullandığı resmi dilin dışına çıkmamış, çocuğu yetişkin biriymiş gibi konuşturmuştur. Yerli ise, Sybil'i çocuk ağızıyla

konuşturmuştur. Yukarıdaki örnek, Uyar'ın "nötr" çevirisinin bir başka göstergesidir. Bu tutumu da büyük ihtimalle kaynağa sadakat fikrinden kaynaklanmaktadır ve bu yaklaşım onu çeviri sürecinde daha serbest kararlar almaktan alıkoymuştur. Uyar'ın dilsel tercihleri bu savı doğrular niteliktedir. Örneğin, "water" sözcüğünü "su" olarak çevirmiştir. Oysa, Yerli, metnin bağlamından yola çıkarak ve Sybil ile Seymour'un o an plajda olduklarını göz önünde bulundurarak, "deniz" karşılığını tercih etmiştir. Bu basit örnek bile çevirmenlerin genel yaklaşımları hakkında bilgi vermektedir.

Her iki çevirinin son cümlelerine baktığımızda da benzer bir durumla karşılaşırız. Uyar'ın çevirisinde yer alan "Ciddi ciddi düşünüyorum. Çok düşünüyorum bu konuyu Sybil, sevinebilirsin" tümcesi Türk okura biraz tuhaf gelebilir. Ancak, kaynak metnin neredeyse sözcüğü sözcüğüne çevirisidir. Çeviri, kaynak metindeki cümlelerin birebir karşılığıdır, aynı zamanda anlam ve sözdizim açısından eşdeğeridir. Dolayısıyla, erek ifadeler Türk okurun kafasını karıştırabilecek nitelikte olsa da kaynak metnin biçiminin çeviride tam anlamıyla yansıtılması gerektiği düşüncesi, Uyar'ın çevirisinde galip gelmiştir. Aynı cümleyi, "Bak, cidden girmeyi geçiriyordum kafamdan. Bilsen nasıl düşünüyordum Sybil" şeklinde çeviren Yerli ise, diyaloga kendi yorumunu katmış, kaynak metnin dilbilgisinden ve görünen anlamından uzaklaşmıştır. Ancak, söylenilmek isteneni vermiş, metnin bütününe ve bağlama göre çeviri yapmıştır. Başka bir deyişle, kaynak metinden kaymaları göze alarak, erek okur için kabul edilebilir bir metin üretme gayreti içinde olmuştur. Bu kaymalar, elbette isteğe bağlıdır ve çevirmen tercihidir.

Çevirilerde dikkat çeken bir diğer nokta ise özel adların ya da Türk okuruna yabancı ifadelerin nasıl yansıtıldığıdır. Çevirmen stratejileri bu noktada yine farklılaşmıştır, Uyar özel adları kaynak metinde yer aldıkları gibi, yani hiçbir ekleme ya da çıkarma yapmadan, çevirisinde korumuştur. Yerli ise, açıklama yöntemini tercih etmiştir:

"You're badly sunburned? Didn't you use that jar of Bronze I put in your bag? I put it right--"

"I used it. I'm burned anyway."

"That's terrible. Where are you burned?" (Salinger, 1948).

"Çok mu yandın? Çantana koyduğum Bronze şişesini kullanmadın mı yoksa? Şeyin tam—"

"Kullandım, yine de yandım işte." (çev. Uyar, 1987, 88)

"Yandın mı? Çantana koyduğum güneş yağını kullanmadın mı? Çantana koyduğumu çok iyi hatırlar—"

"Kullandım anne. Ama yine de yandım." (çev. Yerli, 2010: 16).

Uyar, çevirisinde "Bronze" ifadesini korumuş, hatta yazarın kullandığı tüm sözcüklerin birebir eşdeğeri olan Türkçe sözcükler kullanmıştır. Örneğin, "to use a jar of Bronze" ifadesi "Bronze şişesini kullanmak" olarak çevrilmiştir. Dolayısıyla, bu örnek, yazara ve yazarın sözcük seçimlerine sadakatini bir kez daha göstermektedir. Uyar'ın kaynak odaklı yaklaşımı karşısında, Yerli, Türkçede daha kolay okunabilir ve anlaşılabilir bir ifade kullanmış, çevirisinden "Bronze" sözcüğünü atarak "güneş yağı" genellemesini yapmıştır. Amacının "Türk okurlara hizmet etmek" olduğunu söyleyen Yerli, böylece ereğe yönelik bir yaklaşımla açıklamaya başvurmuştur. Aşağıdaki bölüm çevirmenlerin bu yaklaşımlarını tekrar örneklendirmektedir:

"Well, it's that way all over. How's your ballerina?"

"It's too long. I told you it was too long." (Salinger, 1948)

"Her yer öyle şekerim. Balerinin ne âlemde?"

"Sarkıyor. Sana çok uzun olduğunu söylemiştim." (çev. Uyar, 1987: 89)

"Valla her yer öyle. Balerin elbisen nasıl olmuş?"

"Çok uzun olmuş. Sana o zaman da uzun demiştim" (çev. Yerli, 2010: 17)

Yukarıdaki örnek, çevirmenlerin genel yaklaşımını özetler niteliktedir. Uyar, "balerin" ifadesini aynen korurken, Yerli, burada bir elbiseden bahsedildiğini okura açıklamıştır. Uyar'ın çevirisinin birçok yerinde yabancılaştırma yöntemini uyguladığı söylenebilir. Bu yönüyle okuru yazara götüren Uyar, belli noktaların anlaşılmasını okurun genel bilgi birikimine ya da araştırmasına bırakır. Yerli ise açıklama yöntemine sık sık başvurarak okur açısından daha okunabilir ve akıcı bir metin oluşturma çabasındadır. Dolayısıyla, Yerli'nin yaklaşımı, Uyar'a göre daha fazla erek okur kitlesine yöneliktir. Benzer bir örnek de aşağıda görülebilmektedir:

On the sub-main floor of the hotel, which the management directed bathers to use, a woman with zinc salve on her nose got into the elevator with the young man (Salinger, 1948)

Otel yöneticilerinin yüzüçülere ayırdığı zemin bölmede, burnuna çinko oksit merhemi sürmüş bir kadın, asansöre genç adamla birlikte bindi (çev. Uyar, 1987: 91).

Genç adam ve burnu kara merhemli bir kadın, idarenin denize gidip gelenler için otelin alt giriş katındaki ayırdığı asansöre bindiler (çev. Yerli, 2010: 24).

Yukarıdaki çeviri örnekleri de çevirmenlerin genel yaklaşımını göstermektedir. Yerli, erek okur kitlesi için gerekli görmediği küçük detaylara çevirisinde yer vermemiş, mümkün olduğunca genellemelere gitmiştir. Orijinal metinde "zinc salve" olarak geçen ifadeyi bu nedenle genellemiş ve "kara merhem" şeklinde Türk okura daha tanıdık gelebilecek bir karşılıkla vermiştir. Yerli'nin genel yaklaşımı, erek okur kitlesine yabancı gelen ifadelerin çeviriden çıkarılması olmuştur. Bu tercihin nedeni ise, kendi açıklamasında da belirttiği gibi, erek okura kabul edilebilir bir metin sunma gayretidir. Kopukluklar ve belirsizliklerden uzak, akıcı, sürükleyici bir metin yaratmak isteyen Yerli, eklemeleri ya da çıkarmalarında da aşırıya kaçmamış, öykünün olay örgüsüne müdahale etmemiştir. Bu işlemleri, bilgi kaybına yol açmayacak şekilde gerçekleştirmiştir. Uyar ise, kendi çeviri yaklaşımını açıklarken de belirttiği gibi, öyküdeki en ufak dilsel detayları bile atlamamış, çevirisine "Türkçe" bir tat vermektense, yazarın seçimlerini erek metinde tam anlamıyla yansıtmaya gayreti içinde olmuştur. Kaynak metne oldukça bağlı olması, Türk okur için metin içinde yer yer anlam düzeyinde kopukluklara neden olsa da, Uyar, çevirisinde kaynak metin normlarına uymuştur.

Uyar'ın çevirisi boyunca kaynak metnin yapısal özelliklerine de mümkün olduğunca sadık kaldığı görülmektedir. Örneğin, özgün metinde "mother", "dad", "grandmother" gibi ifadeler büyük harfle başlanılarak yazılmıştır. Uyar da çevirisinde yazarın seçimini yansıtmıştır:

"Awful. Awful. It's sad, actually, is what it is. Your father said last night--"

"Just a second, Mother," the girl said. She went over to the window seat for her cigarettes, lit one, and returned to her seat on the bed. "Mother?" she said, exhaling smoke. (Salinger, 1948).

"Korkunç. Korkunç. Aslında üzücü, evet üzücü. Dün gece Baban—"

"Bir dakika Anacığım," dedi kız. Pencereye gitti, sigaralarını aldı, bir tane yaktı, yataktaki yerine döndü. "Evet Anacığım?" dedi duman halkaları savurarak. (Uyar, 1987: 88)

"Rezillik. Rezillik. Acıklı aslında. Dün akşam baban diyordu ki..."

"Bir saniye anne" dedi kız. Gidip pencere kenarından sigarayı aldı, yaktı ve gene yatağına oturdu. "Anne?" dedi, dumanı dışarı savurarak. (Yerli, 2010: 15)

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi, Uyar'ın yazarın sözcük seçimine gösterdiği sadakat, metnin yapısal özellikleri ve noktalama işaretleri gibi metin-dışı özellikler için de geçerli olmuştur. Yerli ise Türkçedeki, yani erek dildeki imla kurallarını çevirisinde kullanmıştır. Zira,

"anne", "baba" gibi ifadeler erek dilde özel ad kabul edilmez ve büyük harfle başlamaz. Uyar'ın tercihi özgün metnin biçimsel özelliklerini korumakken; Yerli'nin tercihi, Türkçenin ses ve biçimbilgisi kurallarını çeviride yansıtmak olmuştur. Bu tercihlerin nedeni ise, Uyar'ın özgün metni ve yazarını, Yerli'nin ise Türk okurunu ön planda tutmasıdır.

Çevirmenin Notu dergisinin dördüncü sayısında yer alan röportajında, Coşkun Yerli "Salinger çevirmeye nasıl karar verdiniz?" sorusunu ise şöyle yanıtlar:

Onun yalnızca *Catcher in the Rye* romanını biliyordum. Öbür yapıtlarını görünce aldım. Okumaya çalıştım, anlamadım, sözlük mözlük derken söke söke okudum. Aldığım notlar sonradan çeviriye dönüştü (Metin, 2007).

Yerli, yazarın tüm bütüncesiyle ilgilenmiş ve çevirisini yaptığı eser dışında yer alan eserlerini de incelemiştir. Bu bütüncül yaklaşım ve detaylı incelemenin çeviriye katkısı yadsınamaz. Aşağıda yer alan kısım, Yerli'nin yaklaşımını örnekler niteliktedir:

"See more glass," said Sybil Carpenter, who was staying at the hotel with her mother.

"Did you see more glass?"

"Pussycat, stop saying that. It's driving Mommy absolutely crazy. Hold still, please."

(...)

"Did you see more glass?" said Sybil.

Mrs. Carpenter sighed. "All right," she said. She replaced the cap on the sun-tan oil bottle. "Now run and play, pussy. Mommy's going up to the hotel and have a Martini with Mrs. Hubbel. I'll bring you the olive." (Salinger, 1948).

Yerli yukarıda yer alan metin parçasını şu şekilde çevirmiştir:

"Simorgless,"* dedi Sybil Carpenter. Annesiyle otelde kalıyorlardı. "Simorgless'i gördün mü?***"

"Güzelim, tekrarlayıp durma. Deli olacağım artık. Rahat dur, n'olur."

(...)

"Simorgless'i gördün mü?" dedi Sybil.

Bayan Carpenter içini çekti. "Peki, tamam" dedi. Güneş yağı şişesini kapattı. "Hadi bakalım, koş oyna. Anneciğin otele çıkıyor. Bayan Hubble ile birer martini içeceğiz. Zeytini sana getiririm." (Yerli, 2010: 19)

Yerli, bu kısım ile ilgili iki dipnot verir:

* Sybil, Seymour Glass'ın adını "See more glass?" diye telaffuz ederek "daha fazla cam görmek" diye çevirebileceğimiz bir sözle karıştırıyor (Ç.N.)

** Bu soru hem "Seymour Glass'ı gördün mü?" ve hem de, "Daha fazla cam gördün mü?" anlamına da gelir ki, Salinger, sanırım bu cümleden esinlenerek, tam dört Glass öyküsü yazmıştır. "Franny", "Zooey", "Yükseltin Tavan Kirişini Ustalar" ve "Seymour Bir Giriş" (Ç.N.) (Yerli, 2010: 19)

Öykünün bu bölümünde küçük kız Sybil, otelde arkadaşlık ettiği Seymour Glass'ı aramaktadır. Ancak, Seymour'un adını "see more glass" olarak telaffuz etmektedir. Yazarın tüm bütüncesini incelemiş olan Yerli, bu sözcük oyununun farkına varmıştır ve dipnotlarla sorunu çözerek okuru aydınlatmıştır. "Çevirmenin notları" ile çevirisinde okur için görünür olmuş ve bu açıklamalarla Türk okurunu bilgilendirmeye çalışarak ereğe yönelik bir yol izlemiştir. Yerli'nin, yalnızca dilsel göstergeleri dikkate alarak değil, metnin bağlamını ve yazarın tüm bütüncesini dikkate alarak ve çözümleyerek çeviri yaptığı açıktır. Sonuç olarak çeviri metinlerarasılık ilkesi göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmiştir.

Uyar ise aynı kısmın çevirisini okurla şöyle buluşturmuştur:

"Ne de çok cam var," dedi Sybil Carpenter; annesiyle birlikte otelde kalıyordu. "Ne çok cam var, gördün mü?"

"Pisipisim, n'olur bunu söyleyip durma. Annen öfkeden çılgına dönüyor. Kıpırdama lütfen."

(...)

"Ne çok cam ama..." dedi Sybil.

Bayan Carpenter içini çekti. "Peki, öyle olsun," dedi. Güneş yağı şişesinin kapağını kapattı. "Hadi, koş oyna bakalım pisipisi. Annen otele gidip Bayan Hubbel'la bir martini içecek. Zeytinini sana getiririm." (Uyar, 1987: 90).

Tomris Uyar ise, bu bölümde metnin kendi bağlamını ve yazara ait diğer metinlerle ilişkisini göz önünde bulundurmamıştır. Uyar'ın kendi ifadelerinden de anlaşıldığı gibi onun için yazara ve yazarın eserine sadakat çok önemlidir ve sadakat kavramının Uyar'ın çeviri sürecini etkileyen kısıtlayıcı bir norm olduğu söylenebilir. Uyar, özgün yazarın sözcük seçimine ve genellikle sözcüklerin sözlük anlamlarına sadık kalmıştır; ancak bu örnekte, çeviri erek okur için anlaşılır olmamış ve öykünün bağlamından kopma kaçınılmaz olmuştur. Sözü geçen camlar nerededir, konuyla ve öykünün tümüyle bu camların ne ilgisi vardır gibi sorular erek metin okurunun aklına gelebilir, ancak bu soruların yanıtları yoktur. Aşağıdaki bölüm, anlaşılmamak pahasına da olsa çevirmenin yazarın sözcük seçimine sadakatının çarpıcı bir örneğidir:

"Are you going in the water, see more glass?" she said.

The young man started, his right hand going to the lapels of his terry-cloth robe. He turned over on his stomach, letting a sausaged towel fall away from his eyes, and squinted up at Sybil.

"Hey. Hello, Sybil."

"Are you going in the water?"

"I was waiting for you," said the young man. "What's new? (Salinger, 1948).

Bu bölüm, Uyar'ın çevirisinde şu şekilde yer alır:

"Suya girecek misin, ne çok cam var, görüyor musun?" dedi.

Genç adam irkildi, sağ eli, havlu giysisinin kıvrımlarına gitti. Karın üstü döndü, yüzüne örttüğü kumlu havluyu attı, gözlerini kısarak baktı Sybil'e.

"Merhaba. Nasılsın Sybil?"

"Suya girecek misin?"

"Seni bekliyordum," dedi genç adam. "Ne var ne yok?"

"Ne var?" dedi Sybil.

"Ne var ne yok? Ne haber?" (Uyar, 1987: 90).

Uyar, "see more glass" ifadesini yine "ne çok cam var" şeklinde çevirmiştir. "Görüyor musun?" sorusunu da metne eklemiştir. Ancak, diyalogun devamında ne bu soruya verilen bir yanıt vardır, ne de öykünün herhangi bir yerinde "camlar" dan bahsedilmektedir. Uyar'ın kaynak odaklı yaklaşımı ve bu yaklaşımın sonucu olarak özgün metinde kullanılan sözcüklerin Türkçede eşdeğerlerini araması, bu nedenle metnin bağlamından kopması sonucunda Sybil ve Seymour arasında geçen bazı diyalogların çeviride tutarlılığı ve anlaşılabilirliği zedelediği söylenebilir. Ancak, Uyar dilsel içeriğe böylece sadık kalmıştır. Elbette bu da bir tercih; başka bir deyişle amaca yönelik bir çeviri yaklaşımı örneğidir. Aynı bölüm Coşkun Yerli tarafından şöyle çevrilmiştir:

"Denize giricen mi simorgless?" dedi.

Genç adam irkildi, sağ eli bornozunun yakasına uzandı. Yüzükoyun dönerken yüzündeki burulmuş havlu yere düştü ve gözlerini kısıp yukarıya, Sybil'e baktı.

"Vay! Selam Sybil."

"Denize giricen mi?"

"Seni bekliyordum" dedi genç adam. "N'aber?"

"Ne?" dedi Sybil.

"N'aber? Yani, neler oluyor?" (Yerli, 2010: 20)

Yerli, bu bölümde de "see more glass" ifadesini, çocuğun telaffuz ettiği şekilde vermiş ve sorunu bu şekilde çözmeyi tercih etmiştir. Böylece, okurlar, Yerli'nin daha önce verdiği dipnot ışığında "simorgless" ifadesinden "Seymour Glass"ın kastedildiğini anlayabileceklerdir. Yerli'nin bu tercihten, metni bütüncül bir yaklaşımla ele alarak çevirisinde serbest kararlar verdiği anlaşılmaktadır. Bu anlamda, kendine koyduğu ölçütler Uyar'ınkilere göre daha esnek ve erek okur odaklıdır. Yerli, aldığı kararlarla Türk okur için kolay anlaşılabilir, akıcı bir metin yaratmayı amaçlamıştır. Uyar ise özellikle sorun yaratan bölümlerde, yazara ve eserine sadık kalma düşüncesiyle, yazarın tercihleri dışına çıkmamış, Türk okur için yer yer anlaşılmaz olarak karşılanabilecek bir çeviri sunmuştur. Yazara ve sözcüklere tam anlamıyla sadık kalma düşüncesinin, Uyar'ın çeviri süreci boyunca yer yer metnin genel bağlamından kopmasına neden olduğu düşünülebilir.

Gideon Toury, kaynak kültür normlarına bağlı kalınarak yapılan çevirileri "yeterli", erek kültür normlarına bağlı kalınarak yapılan çevirileri ise "kabul edilebilir" olarak nitelendirir. Ancak en yeterli çevirilerde bile kaynak metinden sapmalar görülebilir. Zorunlu olmayan sapmalar, çevirinin birçok noktasında yer alabilir ve çeviri edimini belli bir düzenliliğin oluşmasına katkıda bulunan bir etkene dönüştürür (Toury, 1995: 56-57). Genel anlamda kaynak odaklı ve dolayısıyla "yeterli" bir yaklaşım izleyen Tomris Uyar, nadir de olsa, çevirisinin bazı noktalarında erek kültür normlarına kaymış ve çevirisine "Türkçe" bir tat katmıştır:

"Kim kullandı arabayı?"

"O," dedi kız. "Telâşlanma hemen. Çok iyi sürdü. Şaşım kaldım."

"O mu?" Muriel, hani bana söz—"

"Anacığım, diye kesti kız, "söyledim ya. Çok iyi sürdü. Yol boyunca elliye aşmadık, aslına bakarsan—" (Uyar, 1987: 87).

Uyar, kaynak metinde yer alan "mother" sözcüğünü "anacığım" şeklinde çevirmiştir. Metni genel anlamda incelediğimizde kaynak odaklı kutba yakın olduğu görülen Uyar'ın bu tercihi, Toury'nin de ifade ettiği gibi çeviri etkinliğinde kaynak ve erek odaklılık kavramlarının kesin çizgilerle ayrıldığını göstermektedir. Kendisi de bir yazar olan Uyar, anne ve kızın diyaloguna Türkçe bir tını katarak okuru metnin içine çekmek istemiş olabilir. Yerli ise "anne" ya da "anneciğim" ifadelerini kullanmıştır. "Grandmother" ifadesi için Uyar'ın tercihi, yine Türk okuruna yakın gelebilecek bir ifade olan "nine"dir:

"Ama sen— sen Nine'nin iskemlesine neler yapmaya çalıştığını söyledin mi ona?"

"Hayır Anacığım. Ayrıntılara fazla inmedim," dedi kız. "Bir ara yine görüşme fırsatı bulurum onunla. Bütün gün barda oturuyor zaten." (Uyar, 1987: 89).

Uyar'ın yaklaşımının, yalnızca akrabalık terimleri (ana, nine) söz konusu olduğunda belirgin bir şekilde Türk kültürüne ve erek dizge normlarına yansıması, Türk okurunun akrabalık ilişkisi ve bağlarının güçlü oluşuna ve çeviri tarihinin Yerli'nin çevirisine göre daha eski oluşuna bağlanabilir. Yerli, "granny" için "büyükanne" karşılığını kullanmıştır.

Öykünün son paragrafının çevirileri, iki çevirmen tarafından farklı şekilde çevrilmiş, anlam kısmen de olsa değişmiştir. Öyküde yer alan son paragrafın çevirilerine bakmak çevirmen yaklaşımlarını görmek açısından faydalı olacaktır:

He glanced at the girl lying asleep on one of the twin beds. Then he went over to one of the pieces of luggage, opened it, and from under a pile of shorts and undershirts he took out an Ortgies calibre 7.65 automatic. He released the magazine, looked at it, then reinserted it. He cocked the piece. Then he went over and sat down on the unoccupied twin bed, looked at the girl, aimed the pistol, and fired a bullet through his right temple. (Salinger, 1948)

Yataklardan birinde uyuyan kıza baktı. Sonra bavullardan birine doğru yürüdü, açtı bavulu; iç çamaşırları ve şort yığınlarının altından 7.65'lik bir otomatik Ortgies çıkardı. Dergiye kıvrıldığı yerden açtı, bir göz attı, yine yerine bıraktı. Tabancanın horozunu kaldırdı boş yatağa oturdu, kıza baktı, sonra tabancasını sağ şakağına dayayıp tetiği çekti (Uyar, 1987: 93).

Birbirine bitişik iki yatağın birine uzanmış uyuyan kıza baktı. Sonra bavulların önüne çöktü, birini açtı, don ve fanila yığınlarının altından 7.65 kalibre, Ortgies marka otomatik tabancayı çıkardı. Şarjörü söktü, baktı, sonra yerine taktı, horozunu kaldırdı. Boş olan yatağa gidip oturdu, kıza baktı ve tabancayı sağ şakağına dayayıp ateşledi (Yerli, 2010: 25).

Kaynak metne bakmadan yalnızca çevirileri okuduğumuzda Uyar'ın çevirisinde bir kopukluk ya da bir sorun olduğunu anlarız. Erek metinden her ne kadar öykünün kahramanı Seymour Glass'ın intihar ettiğini anlasak da "derginin" bu bağlam içinde neden yer aldığını ya da Seymour'un dergiyle ne işi olabileceğini anlayamayız. İngilizce "magazine" sözcüğünü ilk ve en yaygın anlamıyla yani "dergi" olarak karşılayan Uyar, sözcüğün karşılığını vermiş; ancak bu karşılık bağlam düşünüldüğünde tutarlı bir seçim olamamıştır. Seymour'un silahı çıkarması ve "tabancanın horozunu kaldırması" arasında "bir dergiye açıp göz atması" metnin bağlamına uygun değildir. Dolayısıyla, bu sözcük seçimleri çeviride kopukluk yaratmaktadır. Metnin bağlamı ve olay örgüsü sözcük seçimi nedeniyle etkilenmiştir. Sözcüklere ve ilk karşılıklarına gösterdiği sadakat, çevirmen için kısıtlayıcı bir norm olmaya devam etmiştir.

Yerli ise, ilgili paragrafın çevirisini metnin bağlamına göre yapmış, *Ortgies*'in bir silah olduğunu okura açıklamış, Türk okurun rahatlıkla algılayıp anlayabileceği bir "son" yazmıştır. Yerli'nin sözcüklerin yaygın kullanılan anlamlarını ya da sözlük anlamlarını çeviri sürecinde kendisini kısıtlayan bir ölçüt olarak almadığını; aksine erek okur için onaylanabilir bir metin yaratma kaygısıyla, metnin bileşenleriyle uyum içinde çeviri yaptığını anlıyoruz. Sözcük ya da söz öbeği seçimlerinin erek metni oluştururken oldukça önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç

Gideon Toury, "öncül normlar" adını verdiği normları ikiye ayırmıştır. Öncül normlar ışığında çevirmen, ya kaynak metne ve onun gerçekleştirdiği normlara ya da erek kültürde etkin olan normlara bağlı kalır. Kaynak metnin normlarına uyum, çevirinin kaynak metne ilişkin yeterliliğini; erek kültür kaynaklı normlara bağlılık ise çevirinin kabul edilebilirliğini belirler (Toury, 1995: 53-70).

Uyar ve Yerli'nin çevirilerini Toury'nin betimleyici çeviri çalışmaları ışığında değerlendirirsek, genel olarak Uyar'ın kaynak odaklı; Yerli'nin ise erek odaklı çeviriler yaptığını söyleyebiliriz. Bu yaklaşımların ardındaki temel neden ise çevirmenlerin çeviri edimine ilişkin genel bakışlarıdır. Uyar, ideal olan çeviri yaklaşımının yazarı tüm ayrıntılarıyla çeviride yansıtmak olduğunu dile getirmiştir.

Uyar'ın yaklaşımının dönemselleşen nedenleri de vardır. Uyar, *Muz Balığı için Bulunmaz Bir Gün* çevirisini 1983 yılında yapmıştır ve söz konusu dönemde ülkemizdeki genel çeviri yaklaşımının da kaynak odaklı kutba daha yakın olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla, Türkiye'de söz konusu dönemde benimsenen çeviri politikası, yazarın biçemi ve metnin içeriğine sadık kalınması ve bu özelliklerin çeviride yansıtılması gerektiği üzerinedir. Bu yaklaşımın temel nedenlerinden biri ise çeviri eserlerin çağdaşlaşma sürecine vereceği katkıdır. Bu dönemde çeviri eserlerle Türk yazın dizgesinin zenginleşmesi amaçlanmış, bu nedenle özgün yapıtlarda yer alan ve Türk okura "yabancı" gelebilecek öğeler de korunmuştur. Çeviriler kaynak metne yaklaştığı ölçüde "iyi" ve "doğru", kaynak metinden uzaklaştığı ölçüde ise "kötü" ve "yanlış" olarak nitelendirilmiştir. Dolayısıyla, Tomris Uyar da dönemin genel çeviri politikasında olduğu gibi yazarın biçemi, metnin biçimi ve içeriğine mümkün olduğunca sadık kalmaya çalışmış, sözcüklerin Türkçede eşdeğerlerini aramış, Türk okur için yer yer anlaşılabilir bir çeviri üretmiş olsa da kaynak metne olabildiğince yakın bir çeviri üreterek amacını gerçekleştirmiş ve "yeterli" bir çeviri oluşturmuştur.

1980'lerden sonra ise çeviri etkinliği tüm dünyada ayrı bir disiplin olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Dilbilimsel tipolojilerden uzaklaşmış, çeviri alanında kuramsal çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Çeviri eser, erek kültür ve erek yazın dizgesinde özgün metnin kopyası ya da yansıması olarak değil, dizgenin diğer eserleriyle iletişim içinde olan tek başına bir yapıt olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle, erek kültür normlarına göre yapılan ve erek okur kitlesine hitap edilen çeviriler ülkemizde de 90'lı yıllardan itibaren raflardaki yerini almaya başlamıştır.

Amacının "Türk okura hizmet etmek" olduğunu söyleyen Coşkun Yerli ise, *Muz Balığı için Mükemmel Bir Gün* çevirisinde erek kültür normlarını ve Türk okurun beklentilerini çeviri sürecinde göz önünde bulundurmıştır. Uyar'a göre daha serbest kararlar almış, çevirisinde dipnotlara yer vermiş, gerekli gördüğü noktalarda eklemeler ve çıkarmalar yapmıştır. Yazara ve metne tam anlamıyla sadakati değil, erek okur kitlesinin beklentilerini karşılamayı amaç edinen çevirmen, hem ereğe yönelik anlaşılır ve açık bir çeviri yapmış; hem de özgün metni olması gerektiği kadar çevirisinde yansıtmıştır. Yerli, erek kültüre özgü deyim, ikilemeler, günlük söyleyişlere çevirisinde yer vermiş, bu yönüyle de erek okur için kolay anlaşılabilir, akıcı bir metin yaratmıştır. Metnin bağlamını ve art anlamları gözden kaçırmayan çevirmen, öykünün olay örgüsünü de hiçbir adımı atlamadan vermiştir. Dolayısıyla, Yerli'nin çevirisi erek okur kitlesine yönelik yapılan bir çeviridir ve "kabul edilebilir" dir.

Sonuç olarak, her iki çevirmen de kendi *skoposları*; yani çeviri amaçları uyarınca çevirilerini yapmış, kendi ölçütleri çerçevesinde başarılı çeviriler oluşturmuşlardır. Uyar, yazara, biçimine ve metnin tüm birimciklerine sadık kalarak kaynak odaklı bir yaklaşım benimsemiş, Yerli ise Türkçenin esnekliğini ve söz varlığını mümkün olduğunca kullanarak erek odaklı bir yaklaşım izlemiştir.

Kaynakça

- Batur, E. (1987). *Kara mizah antolojisi*, Hil yayıncılık.
- Even-Zohar, I. (1979). Polysystem theory. *Poetics today*, 1(1/2), 287-310.
- Holmes, J. S. (1988). The name and nature of translation studies. *Translated! Papers on literary translation and translation studies*, 2, 67-80.
- Kemali, A. (1933). *Tercüme hakkında düşünceler ve tatbikata ait bazı nünuneler*. Resimli ay matbaası.
- Lefevere, A. (Ed.). (2003). *Translation/history/culture: A sourcebook*. Routledge.
- Metin, G. (2007). Coşkun Yerli ile söyleşi, *Çevirmenin Notu 4* (Tozan Alkan, ed.). Kolektif Yayıncılık.
- Munday, J. (2008). *Introducing translation studies: Theories and applications*. Routledge.
- Mungan, M. (2003). *Yabancı hayvanlar*, Metis Yayınları.
- Pym, A. (2010). *Exploring translation theories*. Routledge.
- Rifat, M. (2008). *Çeviri seçkisi 1: Çeviriyi Düşünenler*, Sel Yayıncılık.
- Salinger, J. D. (1948). A perfect day for bananafish. *The New Yorker*, 31, 21-25.
- Salinger, J. D. (1987). *Kara mizah antolojisi*. Enis Batur (Ed.). *Muzbalığı için Bulunmaz Bir Gün* (Tomris Uyar, Çev.) (s. 87-93). Hil Basım Yayın.
- Salinger, J. D. (2003). *Yabancı hayvanlar*. Murathan Mungan (Ed.). *Muzbalığı için Bulunmaz Bir Gün* (Tomris Uyar, Çev.) (s. 107-119). Metis Yayınları.

-
- Salinger, J. D. (2010). *Dokuz öykü* (14.bs.). (Coşkun Yerli, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Schulte, R. & Biguenet, J., (Eds.). (1992). *Theories of translation: An anthology of essays from Dryden to Derrida*. University of Chicago Press.
- Toury, G. (1995). *Descriptive translation studies and beyond*. John Benjamins Publishing.
- Yazıcı, M. (2005). *Çeviribilimin temel kavram ve kuramları*. Multilingual Yayınları.